

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻԹ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1955

≡ ԱՊՐԻԼ - ՄԱՅԻՍ ≡

ԹԻԻ 4-5

ԽՐԲԱԳՐԱԿԱՆ

Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Գ.

Համաձայն երեք Պատրիարքարաններու, Յունաց, Լատինաց և Հայոց կողմէն որոշուած մասնագէտ ճարտարապետներու ցարդ ներկայացուցած տեղեկագիրներուն, և Երուսաղէմի Կառավարիչ՝ Ն. Վ. Հասան էլ Գաթիպի հրահանգներուն, կազմուած են արդէն մասնագիտական դիւաններ, ուսումնասիրելու համար Ս. Յարութեան Տաճարին զանազան մասերը, թէ յարանուանական և թէ հաւաքական իրենց բաժիններովը. սկսուած այս ուսումնասիրութեանց արդիւնքը յետոյ պիտի հաղորդուի Կառավարութեան:

Ա. — Մասնագէտ ճարտարապետներու քննութեանց արդիւնքէն յայտնի կ'ըլլայ թէ Ս. Յարութեան զմբէթը վեր բռնող սիւները անհրաժեշտաբար պէտք ունին պէրօն արմէի նոր ամրացումներու, ինչպէս նաև իւրաքանչիւր սիւնին առնցքին մէջն ու շուրջը պէտք է դրուին ճառագայթաձեւ թանձրամածէ շինուած շղթայաձև կառոյցներ, որոնք պիտի նպաստեն այս կերպով զմբէթի ընդհանուր կայունութեան, երկրաշարժերու պարագային:

Բ. — Գալով Յիսուսի Գերեզմանը տաղաւարոյ շէնքի ճեղքուածներուն և զայն վեր բռնող սիւններու թեքումին, յանձնախումբը համաձայն է որ նորոգութեան ենթարկուի ան, փոփոխութեամբը պատերը կազմող քարերու ինչպէս նաև պատերը, սիւներն ու խոյակները իրարու զօդոյ երկաթեայ ամրոցներու:

Մասնագէտները կը յաւելուն նոյնպէս, որ Գերեզմանի շէնքին այժմու կառոյցը չի ներգաշնակուիր Տաճարի ընդհանուր ճարտարապետութեան հետ և հետևաբար զայն պէտք է ենթարկել որոշ բարեփոխութեան, շէնքին կարենալ ընծայելու կրօնական և ընդհանուր կառոյցին հետ հաշտուելու տրամաբանական ոճ մը:

Գ. — Քայքայուելու վտանգին ներքև է նոյնպէս Ս. Յարութեան Տաճարին մուտքը։ Ճակատին վերի մասերը զէպի գուրս չեղած են և զարդաքանդակներուն մեծ մասը մաշած ու փճացած են։ Յանձնաժողովը կ'առաջարկէ խնամքով վար առնել ճակատը և նոյն կերպով վերաշինել և պակաս ու թերի մասերն ալ ամբողջացնել։

Գ. — Անհրաժեշտ է նոյնպէս ընդհանուր քննութեան առարկայ ընել ամբողջ Տաճարի հիմերուն հետ կապ ունեցող ջրհորներն ու ջուրի ճամբաները, և զանոնք խնամեալ և կանոնաւոր դրութեան մը վերածել, առաջը առնելու համար անոնց հիմերուն տուած խոնաւութեան և քայքայումին։

Այսկերպ շուրջ երեսուն տարիներէ ի վեր օրակարգ եղող Ս. Յարութեան Տաճարի նորոգութեան հարցը կը մտնէ նոր ու վճռական փուլի մը մէջ, իր վրայ հրաւիրելով ուշադրութիւնը ոչ միայն իրաւակից Պատրիարքարաններու, այլ նաև Յորդանանի բարեխնամ կառավարութեան և բովանդակ քրիստոնեայ աշխարհին։

Հակառակ նոր ժամանակներու միտքերուն մէջ ստեղծած մշուշին և կարգ մը նուիրական զգացումներու և հանգանակներու տփռունութեան, այժմու ուխտաւորը Սուրբ Քաղաքը այցելած ատեն, նորէն կ'երգէ իր սրտի խորէն, «Եթէ մոռացայց զքեզ Երուսաղէմ, մոռացի զիս ալ իմ»։ Նորէն նախնաց հաւատքին խորհուրդովն է որ կը համակուին բոլորը, երբ լուռ ու մտաքանչ խմբովին կ'առաջնորդուին Ս. Յարութեան համաքրիստոնէական Մայր Տաճարը՝ ի համբոյր Գերեզմանին Անմահին։

Մէկ կողմէն պատմութիւնը իր քանդակուած ստուերներովը, միւս կողմէն, կրօնքը իր սաւառնող խորհուրդովը, Ս. Քաղաքի մէջ կը ստեղծեն այնպիսի մթնոլորտ մը, ուր միտքն ու սիրտը կը գտնեն իրենց կարելի սնունդը։ Ուրիշ քաղաքներ, աշխարհի հին և նոր քաղաքակրթութեան ուրիշ ոստաններ, իւրաքանչիւրը իրեն կեդրոն ցեղի մը ինքնուրոյն քաղաքակրթութեան, ումանք իրենց աճիւնացած աւերակներուն, ուրիշներ իրենց մշտանորոգ փառքի և մեծութեան բոլոր ձևերուն մէջ միակ բան մը կը պատմեն՝ մարդուն մաքի գօրութեան և զիտութեան չափն ու սահմանը։ Այսպէս չզգար մարդ սակայն կրօնի այս մեծ օրօրանին մէջ, կեանքի խորհուրդը հոս ուրիշ ազդեւններով կը խօսի, թե ու թռիչ տալով մտքին ու հոգիին, ելլելու համար ազդերու մասնաւոր զգացումներէն զերիվեր բարձրութեան մը, ուր ամէն ինչ համամարդկային է, աստուածային յայտնութեան մը լոյսով պսակաւոր։

Տակաւին համազգային և միջկրօնական այս Սրբավայրը կը մնայ կարելի և միակ հանդիպակէտը, տարբեր ժողովուրդներու և կրօններու զիրար ճանչնալու, համամարդկային եղբայրութեան սկզբունքի մեծ դրօշին ներքև, Աստուծոյ զաղափարին լոյսով տեսնելու զիրար, զերծ՝ ցեղի, լեզուի և կրօնի տարանջատ զգացումներէն։

Հայ ժողովուրդն ու իր հոգեւոր իշխանութիւնը, Հայ Եկեղեցին, սրբազան այս քաղաքին մէջ, դարբնով ունեցեր են և ունին այսօր ուշադրաւ և բախտաւոր կացութիւն մը՝ որ նախանձը կրնայ շարժել այլապէս բախտաւոր-

ուած, բայց այս գետինն վրայ անմասն ժողովուրդներու։ Ս. Յակոբեանց դարաւոր Մայրավանքէն դատ, որ Սիոնի դարաւոր ու պատմական բարձունքին վրայ իր շուրջը կը բոլորէ Ս. Հրեշտակապետաց և Ս. Փրկչի մենաստանները և ազգային սեփականութիւն եղող շէնքեր և հողեր, Հայ ժողովուրդը և իր հոգեւոր իշխանութիւնը Տէրունական Սուրբ Տեղերու, Ս. Յարութեան, Ս. Խնրնդեան, Ս. Կուսի Գերեզմանի Տաճարներուն մէջ և Համբարձման լեւան վրայ, ունի քրիստոնեայ երկու մեծ եկեղեցիներուն, Յունաց և Լատինաց հետ համահաւասար իրաւունքներ։ Տակաւին նորակազմ Իսրայէլի մէջ ունինք վանքեր, եկեղեցիներ և վանքապատկան ու ազգային կալուածներ ու հարստութիւններ, որոնք այժմու քաղաքական դրութեան հետեանքով Ֆիզիքապէս կը մնան անվատուած Մայրավանքէն, իբրեւ մեր սեփականութիւն մեզի վերադառնալէն վերջն ալ։

Եկեղեցական ու ազգային այս մեծ ժառանգութիւնը զոր նախնիք թողուցած են մեզի, դարերով մնացած է հաստատուն և անասան, չնորհիւ ոչ միայն Ս. Աթոռի տիրանուէր և ուխտապահ զաւակներուն, որոնք իբրեւ պահակներ Աթոռը չըջապատող Ս. Տեղեաց և անոնց մէջ մեր ունեցած ազգային իրաւանց, ըրեր են իրենց լաւագոյնը, միշտ վառ պահելով Սիոնի այս բարձունքին վրայ և Տէրունական Ս. Տեղեաց մէջ Աստուծոյ պաշտամունքին լոյսը, այլ մանաւանդ չնորհիւ քրիստոնեայ հայ սերունդներու, որոնք դարերով ազգային այդ նուիրականութիւններուն ի խնդիր տուեր են իրենց խունկն ու ոսկին, իրենց սէրն ու պաշտամունքը, որպէսզի անասան մնայ Ս. Յակոբեանց առաքելական Տունը, Սիոնի բարձունքին՝ հանգչած հայ տապանակ ուխտին, և պահուին Ս. Տեղեաց մէջ մեր իրաւունքները, գերագոյն ժառանգութիւն և մխիթարանք մեր տառապակոծ բայց հաւատաշատ ժողովուրդին։

Վստահ ենք թէ դարաւոր հրաշքի մը զինով և բազմադիմի զոհողութիւններով երաշխաւորուած և մեզի հասած Ս. Տեղեաց մեր իրաւունքները, ինչպէս ասկէ առաջ, այնպէս ալ յետ այսու պիտի շարունակեն զուրգուրանքի առարկան ըլլալ մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերէն անխտիր։ Կրօնական այս հրաշալի Տունը իրական փառք մը և մեր ժողովուրդին պատիւ բերող Հաստատութիւն մըն է, որուն հաւասարը չունինք այսօր և որ կը մնայ միակը մեր ազգային և կրօնական ժառանգութենէն։

Ազգային մեր այդ դարաւոր Հաստատութեան հոգեկան հիմնաքարը եղող Ս. Յարութեան Տաճարի նորոգութիւնը երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնն ու ազգը կը դնեն մեծ պարտաւորութեան մը և զոհողութեան մը առջև, որմէ չենք կրնար խուսափիլ ազգովին։ Մեզի կը մնայ իրարու խառնել մեր սիրտերն ու ձեռքերը, արժեցնելու համար դարաւոր մեր իրաւունքը Ս. Քաղաքին մէջ, ինչպէս ասկէ առաջ՝ այնպէս ալ մեր օրերուն։